

Barva masa, maso jako funkční potravina

Daniel Bureš

buress.daniel@vuzv.cz

Program

Barva masa

- Jak barvy vnímáme
- Postmortální změny
- Hodnocení barvy
- Faktory ovlivňující barvu masa

Maso jako funkční potravina

Barva masa

- Barva potravin je jednou ze senzoričkých charakteristik, která při rozhodování o jejich výběru hraje pro rozhodující roli
- konzumenti posuzují barvu masa jako atribut čerstvosti a prospěšnosti pro lidské zdraví

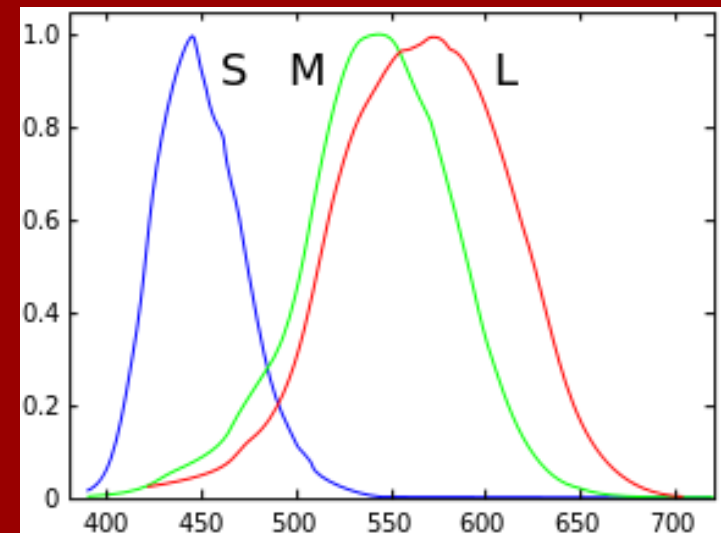
Barva

- Z fyzikálního hlediska se jedná o vlastnost
- Barva je kvalita povrchu hmoty
různý materiál pohlcuje určitou část spektra a určitou část odráží
- Barva je vjem vytvářený viditelným světlem dopadajícím na sítnici lidského oka.
- Barevné vidění lidského oka zprostředkují receptory zvané čípky trojího druhu – citlivé na tři základní barvy: červenou, zelenou a modrou.

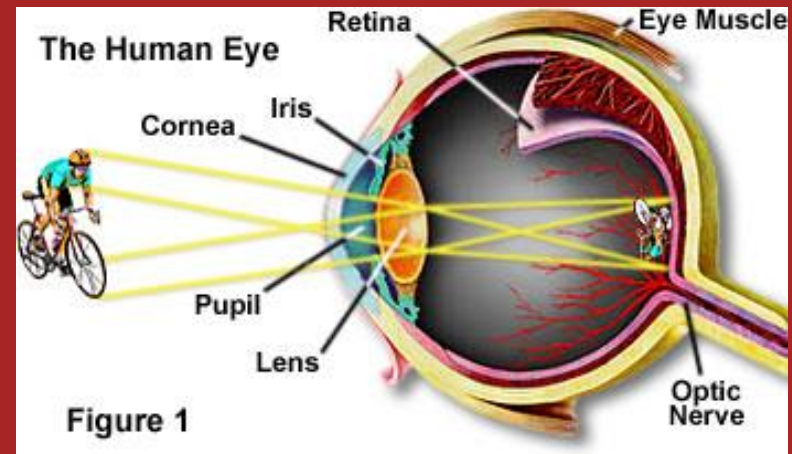
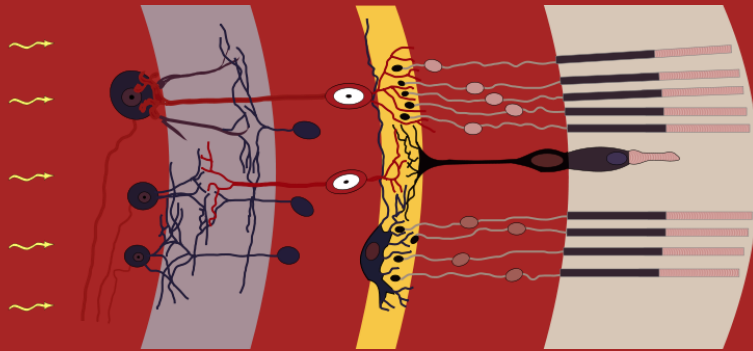
Barva

Barva	Rozsah vlnových délek	Rozsah frekvencí
<u>červená</u>	~ 625–800 nm	~ 480–375 THz
<u>oranžová</u>	~ 590–625 nm	~ 510–480 THz
<u>žlutá</u>	~ 565–590 nm	~ 530–510 THz
<u>zelená</u>	~ 520–565 nm	~ 580–530 THz
<u>tyrkysová</u> (azurová)	~ 500–520 nm	~ 600–580 THz
<u>modrá</u>	~ 430–500 nm	~ 700–600 THz
<u>fialová</u> (purpurová, nachová)	~ 400–430 nm	~ 750–700 THz

Princip vidění

- Proces vidění je zahájen když se čočka oka zaměří na určitý předmět a odražené světlo dopadne na sítnici

- Sítnice (světlo citlivá membrána v zadní části oka je tvořená nervovou tkání) slouží jako „převodník“ mezi fotoreceptivními buňkami schopnými detekovat fotony světla a nervovými buňkami mozku

Barva masa

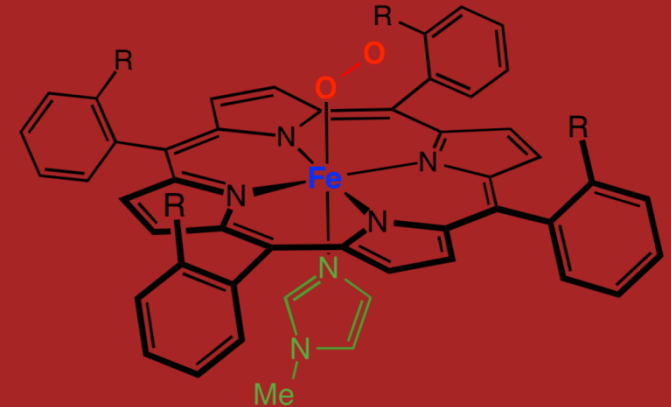
- Barva masa je ovlivněna:

Specifická charakteristika pro každý druh hospodářských zvířat

- **Obsahem hemových barviv, cytochromu C**
  - hemová barviva – sloučeniny ze skupiny sarkoplazmatických bílkovin
- **Hodnotou pH**
  - ovlivňuje především světlost masa. Čím je blíže k izoelektrickému bodu (5,2), tím je nižší rozpustnost bílkovin, které vážou málo vody a světlo proniká jen do malé hloubky – více se odráží od povrchových vrstev a vytváří dojem světlejšího masa (PSE versus DFD)
- **Hydratačním stavem masa (obsah vody)**

Barva masa

Myoglobin

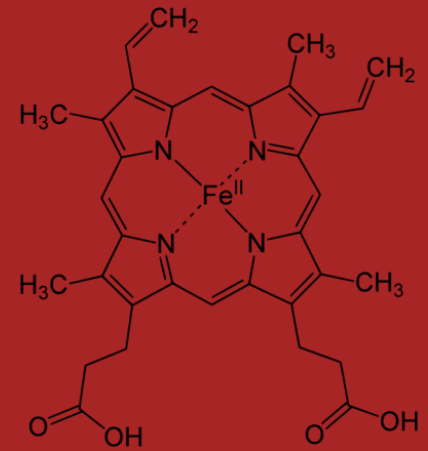

- svalové barvivo – protein obsahující jednu molekulu globinu (153 aminokyselin, 8 šroubovic α helix) a navázanou hemovou skupinu
- slouží jako zásobárna kyslíku ve svalech, má vyšší afinitu ke kyslíku než hemoglobin
- jeho koncentrace ve svalu kolísá dle intenzity svalové práce

Barva masa

Hemoglobin

Krevní barvivo - Hlavní funkcí hemoglobinu je transport kyslíku z plic do tkání (svaloviny) a opačným směrem odstraňování oxidu uhličitého z tkání do plic.

V aktivních erythrocytech savců hemoglobin tvoří 35 % obsahu.

Není svalovým barvivem, ale v mase se vyskytuje v různých koncentracích v závislosti na stupni vykrvení zvířete při porážce – **maso lovené zvěře**

Barva masa

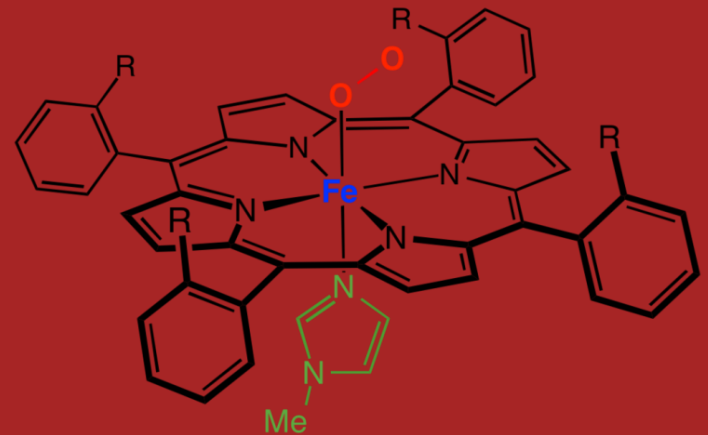
Hemoglobin

v závislosti na stupni vykrvení 10-30 %
hemových barviv

- Podíl hemoglobinu z celkového obsahu hemových barviv v mase závisí i na obsahu myoglobinu :
  - Je-li myoglobinu málo, podíl hemoglobinu je relativně vysoký
  - Při srovnatelném stupni vykrvení má vepřové maso vyšší poměr hemoglobinu ku myoglobinu než u hovězího

Barva masa

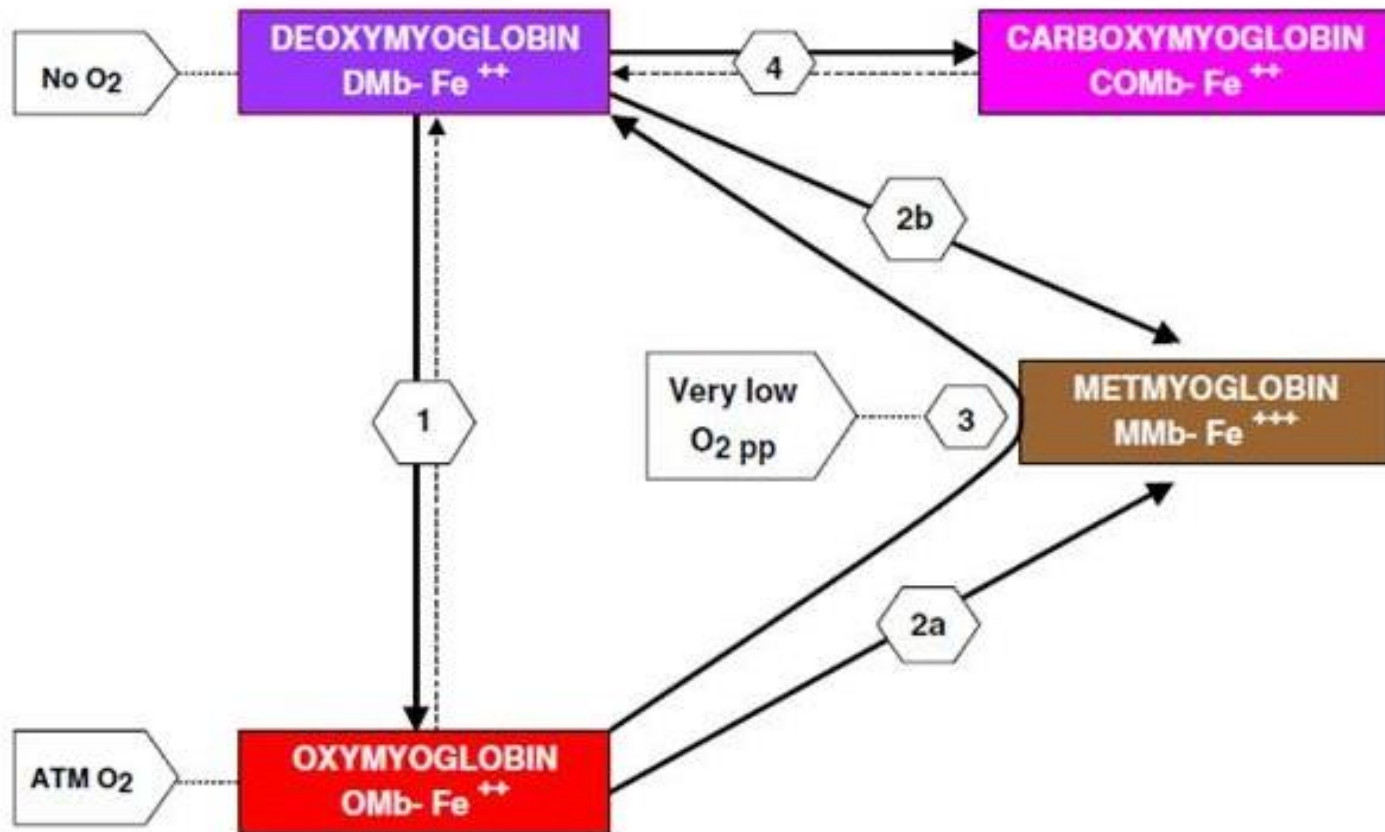
Myoglobin

- V závislosti na navázané molekule na molekulu myoglobinu vznikají různé deriváty:
  - **oxymyoglobin** železo naváže molekulu kyslíku – rumělkově červený
  - **karboxymyoglobin** železo naváže oxid uhelnatý – třešňově červený, nafialovělý
  - **nitroxymyoglobin** železo naváže molekulu oxidu dusného – růžově červený

Oxidace centrálního atomu železa nastává účinkem oxidačních činidel – vzdušný kyslík, peroxid vodíku vede k vytváření **metmyoglobinu** (MetMb^+) což se projeví změnou barvy na šedohnědou

Myoglobin

Rx 1 (Oxygenation): $DMb + O_2 \rightarrow OMb$

Rx 2a (Oxidation): $OMb + [\text{oxygen consumption or low } O_2 \text{ partial pressure}] - e^- \rightarrow MMb$

Rx 2b (Oxidation): $[DMb - \text{hydroxyl ion} - \text{Hydrogen ion complex}] + O_2 \rightarrow MMb + O_2^-$

Rx 3 (Reduction): $MMb + \text{Oxygen consumption} + \text{metmyoglobin reducing activity} \rightarrow DMb$

Rx 4 (CarboxyMb): $DMb + \text{carbon monoxide} \rightarrow COMb$

Barva masa

Změny barvy masa v průběhu postmortálních procesů

- V závislosti na stupni oxidace kyslíkem, působením enzymů případně činností mikroorganismů dochází k rozpadu hemových barviv
- Pokračující oxidací metmyoglobinu vznikají :
  - Zelená barviva **choleglobin, verdoglobin, verdohem**
  - Modrozelený **biliverdin** – který se může dále redukovat na
  - Červený **bilirubin**

Vznik zelených barviv v mase souvisí s rozvojem laktobacilů produkujících peroxid vodíku, který se hromadí a rozkládá hemová barviva

Barva masa

Změny barvy masa v průběhu postmortálních procesů

- Velký význam má i vzájemné působení hemových barviv a nenasycených mastných kyselin (UFA)
- Tvorba radikálů a tukových hydroperoxidů způsobuje oxidaci hemových barviv
- Hemová barviva naopak urychlují oxidaci tuků prostřednictvím železa , které se z nich uvolňuje a působí jako katalyzátor oxidace tuků

Barva masa

Změny barvy masa v průběhu postmortálních procesů

- Složení atmosféry (zejména parciální tlak kyslíku) v těsném okolí masa určuje v jaké formě se budou hemová barviva nacházet (**redukovávané, oxygenované, oxidované**)
- Složení atmosféry proto lze regulovat a ovlivňovat barvu produktu zejména při dlouhodobějším skladování (ochranná atmosféra)

	Doba skladování (ve dnech)							
	1	3	7	10	13	17	20	24
O ₂								
CO								

Barva masa

Změny barvy masa v průběhu tepelné úpravy

- při tepelném zpracování masa dochází k denaturaci bílkovin – tedy i globinu, který následuje oxidace železa v hemové skupině
- v důsledku toho dochází ke změnám barvy na hnědou až šedohnědou - vznikají barviva – hemichromy

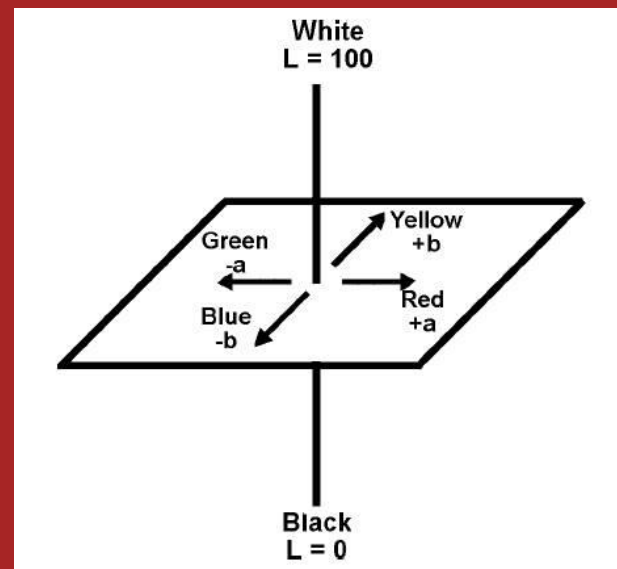
- v přítomnosti dusitanů nebo dusičnanů se na železo váže oxid dusnatý, který zabraňuje oxidaci a způsobuje růžovou barvu masných výrobků

Jak barvu masa hodnotíme?

- Existují dva všeobecně používané systémy hodnocení barvy, které by neměly být zaměňovány a které se liší ve způsobu výpočtu

- Hunter L, a, b,

- CIE 1976 $L^*a^*b^*$

Další metody měření barvy:

Kolorimetricky

Počítačové zobrazení - metody VIA

Senzoricky

Jak barvu masa hodnotíme?

- **CIE 1976 L*a*b* space**

(International Commission on Illumination)

- **System založen na hodnocení třírozměrného barevného prostoru**

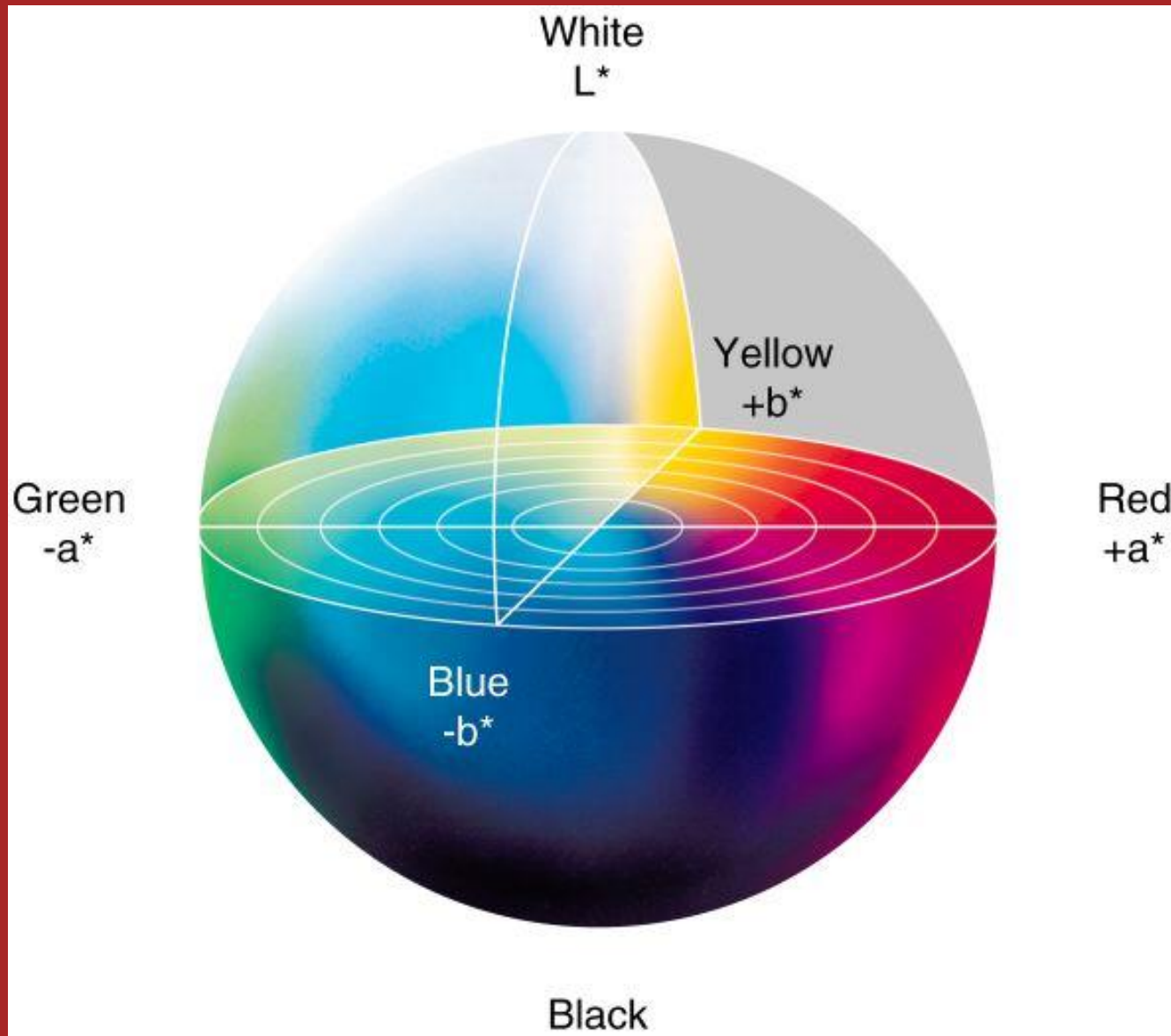
- **L* světlost (lightness) nabývá hodnot 0 - 100**

- Je funkcí reflektance – poměru intenzity světla odraženého ku intenzitě světla dopadajícího
- Bílá barva má hodnotu 100, černá barva má hodnotu 0

Jak barvu masa hodnotíme?

- **Charakteristiky barevných odstínů**
- **a^* tato souřadnice udává vztah mezi červenou a zelenou**
  - V případě hodnocení masa hovoříme o jeho červenosti (redness)
- **b^* tato souřadnice udává vztah mezi žlutou a modrou**
  - V případě hodnocení masa hovoříme o jeho žlutosti (yellowness)

Jak barvu masa hodnotíme?

CIE $L^*a^*b^*$

Jak barvu masa hodnotíme?

- Odstín barvy **h** (Hue)
  - **Odstín** je základní vlastnost barvy, podle níž též barvy povětšinou pojmenováváme (*zelená, žlutohnědá, vínová*)
  - V případě masa se hodnoty obvykle pohybují v oblasti červené a žluté

Výpočet h:

$$h = \tan^{-1} \left(\frac{b^*}{a^*} \right)$$

výsledek se uvádí ve stupních

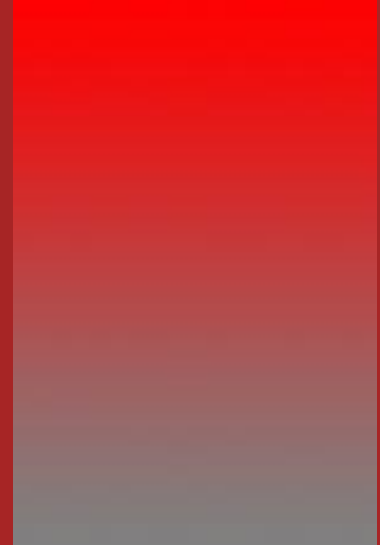
Jak barvu masa hodnotíme?

- Odstín barvy h (Hue)

Jak barvu masa hodnotíme?

- **Sytost barvy (C- Chroma - colorfulness)**

Sytost barev (saturace) vyjadřuje v teorii barev intenzivnost barvy. Čím je barva více sytá, tím je vnímána jako živější. Méně syté barvy se naproti tomu zdají jako tlumené nebo zašedlé.

100 % sytost znamená, že jde o čistou barvu bez příměsi černé a bílé

0 % sytost znamená že jde o čistou kombinaci černé a bílé

Sytost barvy (C* - Chroma)

- Výpočet sytosti C

$$C^* = \sqrt{(a^*)^2 + (b^*)^2}$$

Původní obrázek s relativně tlumenými barvami

Upravený obrázek se zvýšenou sytostí barev o 50 %

Příklad hodnocení barvy masa

V dnešní době je nejběžnější měření
přenosným spektrofotometrem

Příklad hodnocení barvy masa

Živočišný druh	Skot Aberdeen Angus	Skot Holštýn	Daněk	Jelen
L* (světlost)	39,4	37,5	33,2	34,1
a* (červenost)	14,3	14,8	13,1	13,5
b* (žlutost)	12,8	12,4	9,4	10,0
h (hue, odstín)	45,7	51,6	66,4	63,6
C (sytost)	19,2	19,1	16,1	16,8

Vzorky je nutné hodnotit ve stejné době po porážce, uchovávat při stejné teplotě a ponechat stejnou dobu po rozkrojení reagovat se vzduchem (blooming)

Faktory ovlivňující barvu masa

- Předporážkové faktory

- na barvu svalů působí zásobením glykogenem, rychlost zchlazení nebo ukládání antioxidantů, neboť ovlivňují pH, spotřebu kyslíku a redukční aktivitu methemoglobinu

- Genetické

- Genotypy zvířat vyznačujících se malým množstvím negativních změn v barvě masa těžší z důsledku pozitivního působení vyšších hodnot pH na spotřebu kyslíku a stabilitu oxymyoglobinu což se projevuje ve vyšší červenosti masa (zejména u prasat – negativní vztah alely pro RYR-1 bledé maso)

- Výživa

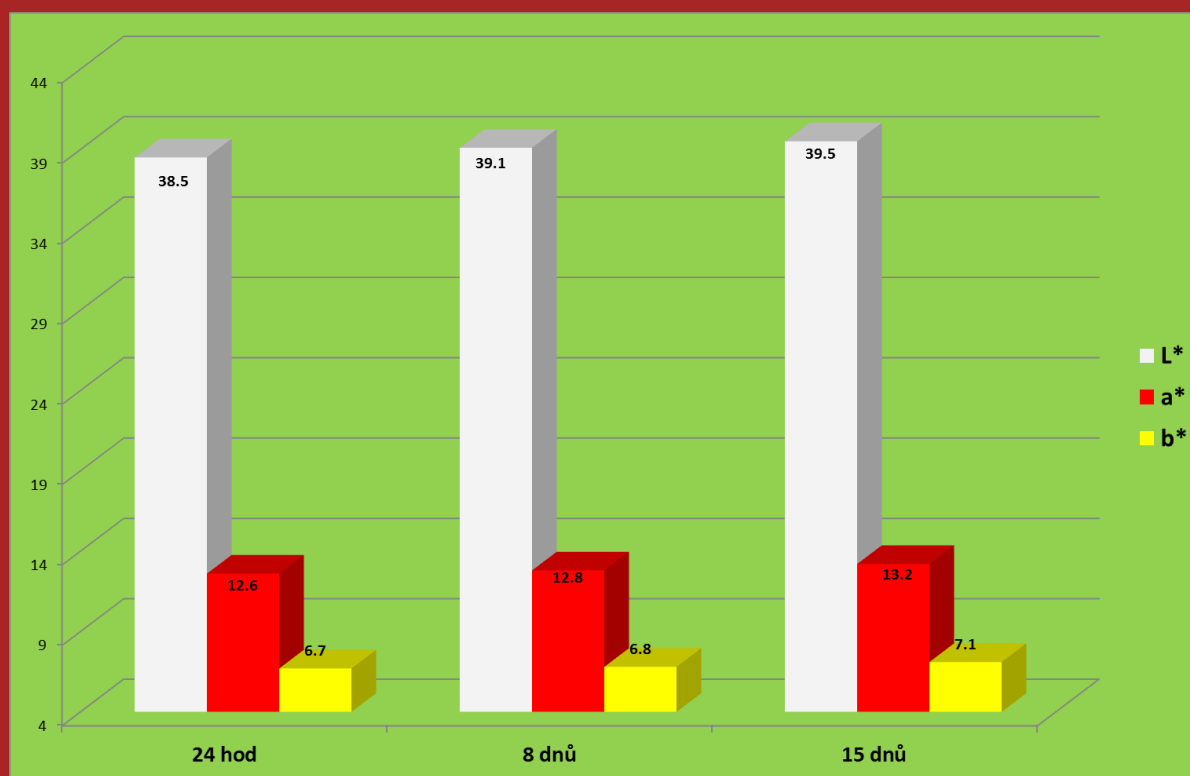
- Ovlivňuje barvu masa velmi významně, zejména přítomnost minerálních látek – Fe, Mg – může pozitivně ovlivnit stres před porážkou i postmortální glykolýzu, vitamín D3 (ovlivňuje hladinu vápníku)
u prasat je snaha ovlivnit barvu tak, aby maso bylo červenější, u skotu je naopak snaha o světlejší maso (telecí maso)

Faktory ovlivňující barvu masa

- Poporážkové faktory: Doba zrání masa

Vliv délky zrání masa na ukazatele barvy u farmově chovaných daňků u svalu MLL

(Bykowska et al., 2018)

S prodlužující se dobou zrání masa po porážce se zvyšuje jeho světlost, červenost a žlutost

Faktory ovlivňující barvu masa

• Glykolytický potenciál

- naznačuje kapacitu pro anaerobní glykolýzu z dostupných substrátů ve svalu, které mohou být přeměněny na kyselinu mléčnou
- glykolytický potenciál pozitivně koreluje s L^* a b^* , s jeho rostoucí hodnotou se zvyšuje kyselost masa (klesá pH) a zvyšuje se „světlost“ masa a jeho „žlutost“

• Modifikovaná atmosféra (MAP)

- Jelikož je pro konzumenty barva masa indikátorem jeho nezávadnosti, existuje výrazné úsilí zpracovatelů masa a masných výrobků nalézt vhodné směsi plynů, které maximalizují zachování počáteční barvy, její stabilitu, skladovatelnost a zároveň minimalizují mikrobiální růst, oxidaci tuků
- **Ochranná atmosféra s vysokým obsahem O_2** (80% - High-oxygen atmospheres) podporuje okysličení pigmentu a proto prodlouží období před vytvořením methemoglobinu na povrchu svalů . Nevýhodou však je, že při vysoké koncentraci kyslíku dochází k značné oxidaci jež vede ke žluknutí, přesto že barva je stále velmi přijatelná

• Modifikovaná atmosféra (MAP)

- Další strategií je naopak **minimalizace výskytu O_2** v ochranné atmosféře: (Ultra-low-oxygen atmospheres), nahrazením O_2 oxidem uhličitým nebo dusíkem, která úspěšně minimalizuje oxidaci lipidů stejně jako růst aerobních mikroorganismů, avšak vede ke snížení redukční kapacity svaloviny spojené s hnědnutím (okysličování deoxymyoglobinu) při dlouhodobějším skladování v případě výskytu nízkých koncentrací kyslíku
- Koncentrace kyslíku musí být nižší než 1% u vepřového masa a nižší než 0,05% u hovězího masa, což může být problematicky dosažitelné
- Pro eliminaci nevýhod obou výše popsaných způsobů komerčního využívání modifikované ochranné atmosféry je intenzivně zkoumána možnost využití **oxidu uhelnatého** (CO, carbon monoxide), který se vyznačuje značnou afinitou k myoglobinu a „zářivě třešňově červenou„ barvou. Do směsi plynů se přidává poměrně malý podíl (0,4-0,5 %)

Maso jako funkční potravina

- Co je to funkční potravina?

Funkční potravina je produkt, kterému byla pozměněna nebo přidána jedna nebo více specifických vlastností, které mají souvislost s účinkem na lidské zdraví

Maso jako funkční potravina

- Co je to funkční potravina?
- „Potravina může být považována za funkční, pakliže vedle svého odpovídajícího nutričního významu navíc dostatečně vykazuje vliv na jednu nebo více cílových tělesných funkcí způsobem, který významně zlepšuje zdravotní stav a nebo snižuje riziko onemocnění.“
- Funkční potraviny musí zůstat potravinami a musí vykazovat své příznivé účinky v množství, u kterého se předpokládá, že bude ve stravě běžně konzumováno: nejedná se tedy o pilulky nebo kapsle

Maso jako funkční potravina

- Co je hlavním cílem, na který mají funkční potraviny působit?

CVD

Zvýšení imunity a odolnosti před alergiemi

Obezita

Osteoporóza

Prevence nádorového bujení

Prevence před stresem

Dobré zdraví, stárnoucí populace

Protizánětlivé účinky

Maso jako funkční potravina

- Účinné látky, kterými jsou obohacovány funkční potraviny:

Prebiotika (oligosacharidy, inulin)

Probiotika (mléčné bakterie)

Proteiny a bioaktivní peptidy

Tuky, MUFA, PUFA

Steroly (inhibují absorpci cholesterolu)

Tokoferoly (8 typů antioxidantů, vitamin E)

Karotenoidy (fotosyntetická barviva, antioxidanty)

Fenolové látky (flavonidy, taniny, antioxidanty)

Glukosynoláty

Maso jako funkční potravina

Způsoby změny složení masa a masných produktů:

- Modifikace složení jatečného těla
- Manipulace se syrovým masem
- Změna složení masných produktů

Maso jako funkční potravina

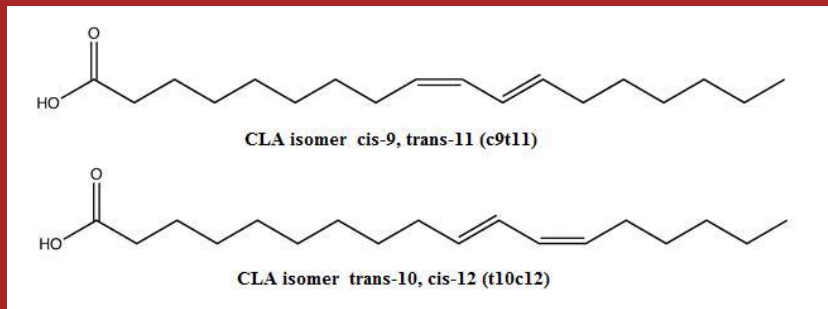
- Změna složení masných produktů:
  - Redukce obsahu tuku
  - Modifikace profilu masných kyselin
  - Redukce obsahu cholesterolu
  - Redukce energetické hodnoty
  - Redukce obsahu sodíku
  - Redukce obsahu dusitanů
  - Inkorporace funkčních látek

Maso jako funkční potravina

- Bioaktivní sloučeniny v mase:
- **CLA** (konjugovaná kyselina linolová) hojná zejména v mase a mléce přežvýkavců
  - antikarcinogenní účinky
  - snižuje riziko obezity
  - diabetu druhého typu

Hledají se způsoby zvýšení obsahu v mase prostřednictvím **výživy** nebo **modifikací genotypu zvířat**

Zvýšení obsahu by mělo nastat přirozenou cestou

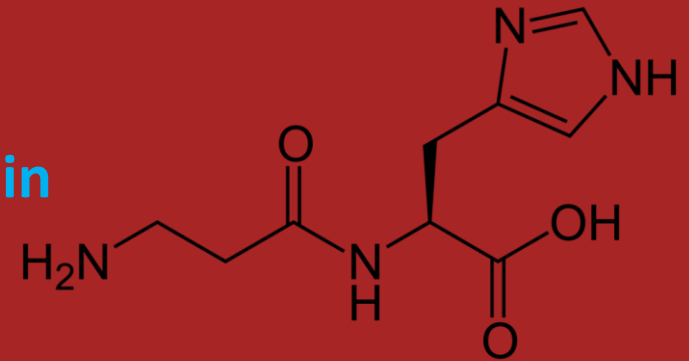

Zkrmování olejnin či objemných krmiv z vysokým obsahem listové složky

Maso jako funkční potravina

- Bioaktivní sloučeniny v mase:

Karnosin

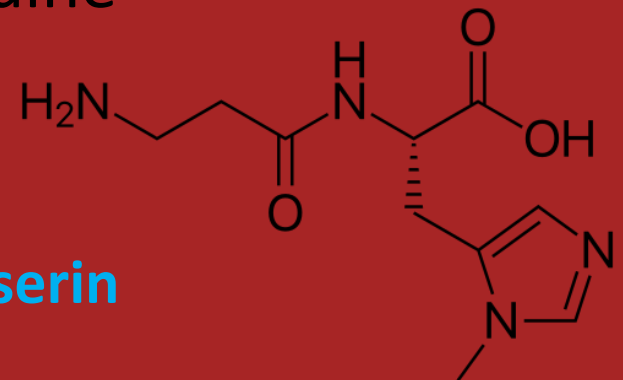
- Endogenní antioxidanty

– V mase se vyskytují některé látky, jejichž účinky jsou podobné jako u látek vyskytujících se v ovoci a zelenině - dipeptidy:

karnosin *beta*-alanyl-L-histidin

anserin *beta*-alanyl-N-methylhistidine

Anserin

Maso jako funkční potravina

- Bioaktivní sloučeniny v mase: karnosin a anserin

Endogenní antioxidanty

jejich antioxidační účinky spočívají ve schopnosti přeměny chelátů mědi což vede zachytávání reaktivních molekul kyslíku a nenasycených aldehydů produktů peroxidace buněčných membránových mastných kyselin během oxidačního stresu

byla prokázána jejich biologická aktivita v lidské plazmě po konzumaci hovězího masa

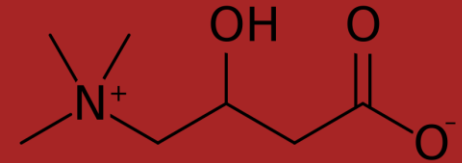
nejvýraznějším zdrojem je vepřové maso (2700mg/kg)

Maso jako funkční potravina

- **Bioaktivní sloučeniny v mase:**

- **Karnitin**

- **L-Karnitin (β -hydroxy- γ -trimethylamoniumbutyrát) je sysnetizován v lidském těle v ledvinech a játrech**
- **Podílí se na beta oxidaci mastných kyselin v mitochondriích - jeho úloha je v produkci energie, když jsou svaly vystaveny velkému zatížení**
- **Mimo to jsou prokázány bioaktivní účinky – účastní se na absorpci vápníku a ovlivňuje pevnost kostry, účastní se na syntéze libové svalové tkáně, působí proti tvorbě svalových myopatií (včetně srdeční tkáně), preventivní účinky proti srdečnímu selhání**
- **Vyskytuje se v mase všech hospodářských zvířat, ale výrazné hodnoty jsou v hovězím mase (1300 mg/kg)**

Děkuji za Vaši pozornost!

